

Recenzii

compoziții. Notele sunt tipărite cu negru și roșu, ca în originalele manuscrise, iar la începutul cântărilor sunt oferite în paranteză nota cea mai gravă și cea mai acută, ca ajutor pentru cel care se încumetă să abordeze o partitură care se întinde pe cel puțin patru pagini de notație muzicală.

Pentru tot ce ne oferă acest volum masiv de peste patru sute de pagini de partituri suntem recunoscători în primul rând marilor imnografi și compozitori, celui care cu multă grijă a tradus notația lor într-un sistem inteligibil pentru noi astăzi, și nu în ultimul rând iubitorilor de frumos și slujire a lui Dumnezeu prin cântare, care s-au ostenit să ne facă aceste manuscrise medievale accesibile și nouă astăzi.

Pr. Dr. Alexandru Ioniță, Centrul de Cercetare Ecumenică/ULBS

Nicu Gavriluță, *Noile religii seculare. Corectitudinea politică, tehnologiile viitorului și transumanismul*, Editura Polirom, Iași, 2018, 221p, ISBN: 978-973-46-7203-5

Profesor universitar doctor la Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Nicu Gavriluță (n. 1963) este bine-cunoscut publicului românesc ca sociolog, antropolog și eseist. Autor prolific¹, acesta se apleacă în ultima sa carte publicată asupra religiilor seculare. Astfel, el analizează, pe linia hermeneutică deschisă de Mircea Eliade (a „camuflării sacrului în profan”), trei fenomene: corectitudinea politică, tehnologiile viitorului și transumanismul.

Primul capitol trasează cadrul (post)secularizării în Europa și America. Premiza de la care se pleacă este aceea că secularizarea a fost adusă în prim plan de modernitatea europeană. În același timp însă, SUA este un caz care nu confirmă obligativitatea secularizării în modernitate: secularizarea constituie o excepție, nu regula; altfel spus, ea este rezultatul nu al unei normalități, ci al unei crize perpetuate în Europa timp de câteva secole, în catolicism și protestantism. De asemenea, secularizarea a mai fost impusă și de alți factori, cum ar fi sistemul educațional și mediul unor intelectuali².

¹ Dintre lucrările sale amintim: *Mentalități și ritualuri magico-religioase. Studii și eseuri de sociologie a sacrului*, Editura Polirom, Iași, 1998 ; *Culianu, jocurile minții și lumile multidimensionale*, Editura Polirom, Iași, 2000 ; *Imaginarul social al tranziției românești*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001 ; *Fractalii și timpul social*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003 ; *Hermeneutica simbolismului religios. Studii și eseuri*, Editura Fundației AXIS, Iași, 2003 ; *Mișcări religioase orientale. O perspectivă socio-antropologică asupra globalizării practicilor yoga*, Editura Fundației AXIS, Iași, 2006 ; *România în starea Bardo. Publicistică și dialoguri culturale*, Editura Provopress, Cluj-Napoca, 2006 ; *Antropologie socială și culturală*, Editura Polirom, Iași, 2009 ; *Mama proștilor e mereu gravidă. Sociologia patologiilor cotidiene*, Editura Institutul European, Iași, 2013 ; *Mit, magie și manipulare politică*, Editura Institutul European, Iași, 2015.

² Pentru o discuție mai largă asupra acestui cadru socio-cultural și religios a se mai vedea și Nicolae Achimescu (coord.), *Impactul secularizării asupra valorilor religioase și morale în societatea contemporană/The impact of secularization over religious and moral values in contemporary society*, Editura Presa Universitară Clujană, Cluj-Napoca, 2015;

Recenzii

În ceea ce privește SUA, demne de remarcat sunt fenomene religioase precum curentul penticostalist sau tele-evangheliștii. Tot aici frecventarea locașurilor de cult este mai mare decât în Europa, iar autorul se întreabă dacă viitorul acesteia din urmă va fi unul postsecular sau nu, precum și dacă nu cumva secularizarea nu reprezintă altceva decât o „încununare paradoxală a creștinismului”.

Partea a doua a cărții face o concisă dar sintetică trecere în revistă a celor trei manifestări ale „religiei seculare” amintite. Prima dintre acestea, corectitudinea politică (CP)³, trimite la aspecte socio-culturale din ce în ce mai prezente și în societatea românească de astăzi: feminismul agresiv, militantismul civic pentru drepturile homosexualilor, fanatismul aproape religios pentru protecția animalelor, rescrierea istoriei recente ș.a. (p. 82).

Pe urmele reflecțiilor lui Horia-Roman Patapievic, Gavriluță atribuie CP „omului recent”⁴. Caracteristică fenomenului este decretul de comportament social pe care o minoritate

James Arthur, *Faith and Secularisation in Religious Colleges and Universities*, Routledge, New York, 2006; Daniel Barbu, *Au cetățenii suflet? O teologie politică a societăților post-seculare*, Editura Vremea, București, 2016; Peter Berger, Grace Davie, Effie Fokas, *America religioasă, Europa seculară? O temă și variațiuni*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016; Ian Hunter, *The Secularisation of the Confessional State. The Political Thought of Cristian Thomasius*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007; Alexandru Tofan, „Secularizare și religiozitate post-modernă”, în Corneliu Bîlbă (coord.), *Interpretare și societate*, Editura Institutul European, Iași, 2017, p. 237-275; Bryan S. Turner, *Religion and Modern Society. Citizenship, Secularisation and the State*, Cambridge University Press, New York, 2012; Ciprian Iulian Toroczka, „Secularization and Its Influence on the Work of Two Orthodox Scholars”, în *The Ecumenical Review* 68 (2016), nr. 2-3, p. 258-271.

³ Richard Feldstein, *Political Correctness. A Response from the Cultural Left*, University of Minnesota Press, Minnesota, 1997; David G. Green, *We're (Nearly) All Victims Now! How political correctness is undermining our liberal culture*, The Institute for the Study of Civil Society, London, 2006; Geoffrey Hughes, *Political Correctness. A History of Semantics and Culture*, Wiley-Blackwell, Hoboken, NJ, 2010; John K. Wilson, *The Myth of Political Correctness. The Conservative Attack on Higher Education*, Duke University Press, Durham/London, 1995. În spațiul cultural românesc sunt demne de semnalat următoarele contribuții: Theodor Codreanu, „Un homunculus marxistoid: «corectitudinea politică»”, în *Contemporanul* nr. 12 (decembrie 2015), text disponibil la adresa electronică <https://www.contemporanul.ro/polemice/theodor-codreanu-un-homunculus-marxistoid-corectitudinea-politica.html> (accesat la 10.10.2018); William S. Lind, Andrei Dîrlău, Irina Bazon (coord.), *Corectitudinea politică. «Religia» marxistă a Noii Ordini Mondiale*, Editura Rost, București, 2015; Andrei Dîrlău, Irina Bazon (coord.), *Corectitudinea politică: o ideologie neo-marxistă. Marxismul cultural – noua utopie*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2017; James Finn Garner, *Povești corecte politice de adormit copiii*, trad. Felicia Mardale, Editura Humanitas, București, 2007.

⁴ Horia Roman Patapievic, *Omul recent. O critică a modernității din perspectiva întrebării „Ce se pierde atunci când ceva se câștigă?”*, Editura Humanitas, București, 2001.

Recenzii

„luminată” îl impune unei majorități „înapoiate”. Înseamnă că războiul dus de CP este, în fond, unul cu tradiția, ceea ce explică virulența cu care se opune valorilor tradiției creștine.

Interesant este capitolul în care Nicu Gavriliuță se oprește asupra CP în cinematografie, cu trimitere la filme ca *The Shape of Water*, declarat filmul oficial al anului 2018 și recompensat cu premiul Oscar. De asemenea, mai sunt prezentate și alte exemple de CP, cum ar fi cele din mediul universitar american.

Sacralizarea noilor tehnologii este o altă temă abrodată cu atenție de autorul cărții. Firesc, un capitol esențial privește internetul – devenit aproape omniprezent în lumea actuală⁵. Sunt amintite și formele extreme ale „devoțiunii” față de internet, cum ar fi *Church of Kopimism* („Biserica Copy-Paste”), Biserica Google (recunoscută de statul canadian) sau *Way of the Future*, înființată în 2017 și care este prima biserică din lume care va venera „Inteligența Artificială”.

Ultima secțiune a cărții vizează transumanismul – cultul secular al lui *Homo deus*. Căutarea supraomului, a condiției postumane, este cuprinsă în transumanism. Avem de-a face cu o „joacă de-a Dumnezeu” de-a dreptul periculoasă. (Să nu uităm, „omul nou” era și visul utopic al ingineriei umane marxist-leniniste, care a făcut atâtea victime în trecutul recent.)

Exemplele descrise de autor sunt numite ca fiind, în esență, mitologii camuflate în transumanism (de ex. mitul tinereții fără bătrânețe și al vieții fără de moarte). Este ceea ce face transumanismul deopotrivă atrăgător și periculos pentru omul modern (amintim aici posibilitatea controlului perfect al acestuia). Nu întâmplător, în transumanism Dumnezeu devine noul *Deus otiosus*.

Deși prezintă și aspectele negative ale fenomenelor religioase prezentate anterior, poate că cel mai mare merit al cărții survine din viziunea optimistă care degajă din ea. De altfel, acesta este și tonul cu care autorul își încheie cartea: „Am scris această carte cu profunđa convingere, inspirată de scrierile lui Mircea Eliade, că negativitatea secularizării și crizele aferente pot fi învinse dacă decriptăm convingător miturile, simbolurile și motivele religioase camuflate în ideologii subversive, filosofii excentrice și tehnologii provocatoare ... Acest act eliadesc de *hermeneutică creatoare* continuă să fie *reconfortant, stimulat* și chiar *soteriologic* pentru fiecare dintre noi, într-un plan mai subtil al existenței noastre” (p. 221).

Din perspectiva cititorului ortodox, lectura cărții lui Nicu Gavriliuță posedă câteva câștiguri importante. Mai întâi, trebuie recunoscut că vocea acestuia se află, în foarte multe privințe, în consonanță cu viziunea antropologico-etică a Bisericii Ortodoxe Române. În al doilea rând, cartea profesorului ieșean suplinește o lacună în spațiul teologic românesc în temele pe care le tratează, și mai ales în ceea ce privește transumanismul. Într-adevăr, cu mici excepții, teologii ortodocși români nu s-au aplecat asupra acestui subiect. Este motivul pentru care, în continuare, vom reda rezumatul ideilor capitolului cărții mai sus-amintite (p. 159-198).

Dacă la noi literatura dedicată transumanismului este extrem de redusă, în Occident și SUA ea se află în continuă creștere. Meritul prof. Gavriliuță este acela că se află la curent cu

⁵ Philippe Breton, *L'utopie de la communication. Le mythe du „village planétaire”*, La Découverte, Paris, 1997; Idem, *Le culte de l'Internet. Une menace pour le lien social*, La Découverte, Paris, 2000. Din perspectivă ortodoxă o analiză face Jean-Claude Larchet, *Captivi în internet*, trad. Marinela Bojin, Editura Sophia, București, 2018.

Recenzii

cele mai importante și noi contribuții⁶, deși o limită e constituită de absența bibliografiei în limba germană⁷.

Dintru început trebuie spus că transumanismul a încetat demult să fie doar un capitol special din cadrul literaturii și cinematografiei SF. După Daniel Estulin⁸, vorbim de „un vis” al unor savanți de computere, ciberneticieni și neurosavanți; și totuși, sunt exemple mai mult decât concludente care ne arată că s-a depășit stadiul unei himere.

Spre exemplu, Nicu Gavriluță amintește în acest context două proiecte. Primul dintre ele, intitulat *Blue Brain* („Creierul albastru”), a fost lansat în 2005 în cadrul Universității Politehnice din Lausanne. Beneficiind de o finanțare anuală de cca 3 milioane de dolari, la proiect lucrează peste 30 de biologi, fizicieni, informaticieni, matematicieni, cu scopul de a crea un creier artificial. Realizarea primului creier virtual de mamifer era prognozat pentru 2018.

Al doilea proiect vizează mișcarea „Rusia 2045”, acesta fiind anul când se preconizează că vor apărea corpuri create de nanoroboți; ei vor putea lua orice formă, fiind însoțite și de copurile-holograme tridimensionale. Acești mutanți postumani vor atinge nemurirea printr-un proces numit Singularitate⁹. și acest proiect, ca și altele, beneficiază de masivă susținere

⁶ Jean Boboc, *Le transhumanisme décrypté. Métamorphose du bateau de Téhésé*, Apopxis, Paris, 2017; Ronald Cole-Turner (ed.), *Transhumanism and Transcendence: Christian Hope in an Age of Technological Enhancement*, Georgetown University Press, Washington, DC, 2011; Michael Hauskeller, *Mythologies of Transhumanism*, Palgrave Mcmillan, London, 2016; Stephen Lilley, *Transhumanism and Society. The Social Debate over Human Enhancement*, Springer, New York, 2013; Max More, Natasha Vita-More, *The Transhumanist Reader: Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future*, Wiley-Blackwell, West Sussex, 2013; Mark Van Name, T.K. Weisskope (eds.), *Transhuman*, Simon & Schuster, New York, 2008; Brent Waters, *From Human to Posthuman: Christian Theology and Technology in a Postmodern World*, Routledge, New York, 2006. În limba română a se vedea: Denis Alexander, *Oameni îmbunătățiți sau o nouă creație?*, trad. Elena Neagoe, Editura Areopagus, Timișoara, 2015; Rosi Braidotti, *Postumanul*, trad. Ovidiu Anemțoaicei, Editura Hecate, București, 2016; Nicușor Deciu, „Transumanismul și promisiunea nemuririi”, în *Ziarul Lumina*, 22 ianuarie 2018, text disponibil la adresa electronică <http://ziarullumina.ro/transumanismul-si-promisiunea-nemuririi-129998.html> (văzut la 10.10.2018); Francis Fukuyama, *Viitorul nostru postuman. Consecințele revoluției biotehnologice*, trad. Mara Rădulescu, Editura Humanitas, București, 2004;

⁷ Cu titlu ilustrativ amintim seria de la celebra editură Peter Lang, *Beyond Humanism: Trans- and Posthumanism / Jenseits des Humanismus: Trans- und Posthumanismus*. La unul dintre volumele apărute în această serie a făcut o recenzie lect. Dr. Ciprian Iulian Toroczka. A se vedea Irina Deretić, Stefan Lorenz Sorgner (eds.), *From Humanism to Meta-, Post- and Transhumanism?*, Frankfurt am Main-et al., 2016, în *Revista Teologică* 27 (2017), nr. 4, p. 303-305.

⁸ Daniel Estulin, *TransEvoluția. Apropiata eră a deconstrucției umane*, Editura Meteor Publishing, București, 2017, p. 183.

⁹ Detalii la Bogdan Popoveniuc, *Filosofia singularității. Creierul global – o etică a gândirii fără om*, Editura Eikon, București, 2016.

Recenzii

financiară (Google Venture oferă cca 40 % dintr-un fond de 2 miliarde pentru cercetări în vederea extinderii vieții).

Unul dintre „profeții” erei neumanității, în care se urmărește reprogramarea biologiei cu ajutorul nanoroboților este Ray Kurzweil¹⁰. El lucrează actualmente ca inginer la Google și crede că, în 2045, oamenii vor obține nemurirea; pentru a atinge această dată, ține un regim special zilnic: ia cca 100 de pastile, nutraceutice, care cred că îi oferă o funcționare superioară a minții și a corpului (suplimente alimentare, alimente dietetice, medicamente de stimulare a memoriei ș.a.).

Transumanității mai anticipează și realizarea unor organe umane cu ajutorul tehnicii printării 3D. Tehnologia de tip BioBots, de care ține imprimanta 3D pentru fabricarea de țesuturi organice, a fost deja prezentată pe 4 mai 2015 de către un grup de cercetători americani la Conferința anuală TechCrunch Disrupt (p. 171).

În fine, începută odată cu jocurile pe computer, explorarea lumilor virtuale se pregătește să atingă un alt nivel. Astfel, același Kurzweil estimează că, undeva pe la anul 2023, vom avea „realități virtuale absolut convingătoare”: stimularea artificială a simțurilor tactil, vizual și auditiv prin nanorobotii plasați în creier și în vasele capilare, care vor oferi omului semnale senzoriale adiționale, ca și cum ar veni de la simțurile sale naturale. În acest fel, la modul cel mai realist, vor putea fi simulate situații asemănătoare cu cele din viața reală.

Analizate într-o perspectivă creștin ortodoxă, toate aceste viziuni transumaniste își relevă potențialul demiurgic satanic. Într-un text celebru, Sf. Maxim Mărturisitorul sublinia că greșeala primordială a lui Adam a fost să vrea să fie ca Dumnezeu fără de Dumnezeu. Concepțiile utopice ale transumanismului merg pe aceeași cale. Dar dacă în locul raiului visat se află iadul? „Evanghelia transumanistă”¹¹ posedă, dincolo de succesul de fațadă, multe pericole – iar unul din meritele prof. Nicu Gavriluță este că nu ezită să le prezinte. De citit și meditat!

Drd. Colceriu Daniel-Ilie

Valerie Deleanu & Adrian Stoia, *Troițele Rășinariului*, Casa de Presă și Editură Tribuna, Sibiu, 2019, 156 p.; ISBN 978-606-781-025-7

Inițiativa Patriarhiei Române de a declara anul 2019 ca *Anul Omagial al satului românesc (al proșilor, învățătorilor și primarilor gospodari)* și *Anul comemorativ al Patriarhilor Nicodim Munteanu și Iustin Moisescu și al traducătorilor de cărți bisericești* prilejuiește

¹⁰ Ray Kurzweil, *Epoca mașinilor spirituale. Când computerele depășesc inteligența umană*, trad. Bogdan Chircea, Editura Paralela 45, Pitești, 2012; Idem, *Cum se construiește o minte. Secretul dezvăluit al minții umane*, trad. Bogdan Chircea, Editura Paralela 45, Pitești, 2013.

¹¹ Termenul îi aparține lui Basarab Nicolescu, „Evanghelia transumanistă”, în *Contemporanul* nr. 3 (martie 2018), text disponibil la adresa electronică <https://www.contemporanul.ro/polemice/adrian-dinu-rachieru-basarab-nicolescu-despre-evanghelia-transumanista.html> (văzut la 10.10.2018).